

POLSKI PLAKAT PRASOWY 1948–1989 – OPRACOWANIE NA PODSTAWIE ZBIORÓW MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI W WARSZAWIE

Andrzej Kotecki

 0000-0003-1145-5441

Muzeum Niepodległości w Warszawie

ABSTRACT

Polish Press Poster 1948–1989 – A Study Based on the Collection of the Museum of Independence in Warsaw

The poster is one of the forms of graphic applied art, the main purpose of which is to promote or popularize, to provide information about various spheres of social life. Every field of human activity has posters relating to it. The situation is no different for the daily press (dailies) as well as other periodical publications such as weeklies, monthlies, etc. Posters or so-called *street art* were created at the request of press publishing houses or individual editors. The collection of posters in Warsaw's Museum of Independence, which forms the basis of this study, numbers more than 8,000 items. In this group, works on press include 125 titles. The posters were created over a period of more than 40 years. The oldest dates back to 1948 and the last or latest was created in 1989. Such a significant number and the time span in terms of their creation can be considered representative of the entirety of this issue. Many of those posters were created in the studios of the best Polish graphic designers. Among them there was no shortage of the most eminent ones, counted among the creators and continuators of the so-called "Polish School of Poster". The prepared study undoubtedly does not exhaust the subject. However, it can serve as a starting point for further research and analysis of this issue. Until now, this thematic group in the field of poster art has most often been placed in the group of socio-political posters. However, the time has probably come for this thematic range to live to see its own monographic studies.

Keywords: Polish poster 1948–1989, Polish School of Poster, party press, trade press, youth and student press, Book and Press Education Days, historical press

Prasa i plakat – połączenie dwóch pojęć z zakresu informacji i propagandy wydaje się niezwykle ciekawe. Z jednej strony sama forma wyrazu działalności społecznej, jakim jest prasa, może wykluczać potrzebę tworzenia narzędzia propagandowego czy też informacyjnego (Mazur 2003), do jakich należy przecież plakat. Przy odmiennych formach działań informacyjnych zestawienie tych dwóch nośników – prasy i plakatu – jest ciekawym zadaniem, podobnie jak próba odpowiedzi na pytanie, czy jest między nimi konflikt czy też istnieje jakaś korelacja. Z tej perspektywy w artykule opisano charakter zbioru plakatów w warszawskim Muzeum Niepodległości. Tekst prezentuje wyniki analizy zbioru plakatów dotyczących prasy, które powstały w latach 1948–1980 i zostały zgromadzone w warszawskim Muzeum Niepodległości.

O plakacie na gruncie polskim pisali m.in. Szymon Bojko (1971, 1972), Krzysztof Dydo (1995, 2015), Janina Fijałkowska (1974), Katarzyna Kulpińska (2009, 2012). Plakat jako forma sztuki użytkowej ma promować, propagować lub reklamować różne formy życia społecznego, a także przedmioty (towary) oraz wydarzenia. Plakat w odróżnieniu od prasy działa przez swoją lapidarną formę przekazu graficznego i słownego, przez co stanowi doskonały sposób na komunikację społeczną

W życiu społecznym Polski po roku 1945 zaszły zasadnicze zmiany w stosunku do lat poprzedzających wybuch II wojny światowej. W czasach II Rzeczypospolitej (1918–1939) na rynku informacyjnym dominowała prasa codzienna i tygodniowa. Był to wówczas podstawowy przekaznik informacji politycznych, społecznych, kulturalnych czy sportowych. Radio dopiero rozdziło się i nabierało dynamiki rozwojowej, a tym samym również znaczenia w sferze działalności informacyjnej. Z tego też okresu historycznego możemy przywołać kilka przykładów plakatów promujących wydawnictwa prasowe. Wymienić tu można takie tytuły, jak *Oset. Tygodnik Satyryczny* (1917), *Kurier Warszawski* (1925), *Rzeczpospolita* (1926), *Wiadomości Literackie* (1925), *Stadjon. Tygodnik Ilustrowany*, *Świat* (1926), *Głos Prawdy* (1926) czy *Tygodnik Ilustrowany* (1927) (Folga-Januszewska 2018). Ich tworzenie było rezultatem rozwoju rynku prasowego w Polsce. Prasa wpisująca się w procesy kulturowe czy polityczne stawała się towarem, produktem komercyjnym. W realiach konkurencyjnej gospodarki rynkowej musiała więc zabiegać o czytelnika. To z kolei wymagało organizowania działań o charakterze reklamowym (Folga-Januszewska 2018, s. 138). Powstające plakaty były dziełem wielu wybitnych polskich artystów, którzy cenili sobie możliwość twórczej pracy w zakresie grafiki użytkowej. Ich zaangażowanie artystyczne spowodowało, że plakaty, w tym również te odnoszące się do propagowania prasy, cechuje wysoki poziom.

Wybuch wojny przerwał tę działalność artystyczną. Po jej zakończeniu powróciła idea tworzenia plakatów na potrzeby propagowania prasy. Jednak uwarunkowania polityczne, gospodarcze i społeczne były zupełnie inne. Dlatego też na inne cele nastawiono te działania. W nowej sytuacji politycznej to nie rynek czy komercja, ale polityka nakazywała rozpowszechnianie czytelnictwa określonych tytułów. Prasa i reklamujące ją plakaty stały się elementem walki politycznej. Była to działalność, do której władze państwowe przykładały szczególną wagę. Zwłaszcza w II połowie lat 40. i wczesnych 50. XX wieku prasie przypisano znaczącą funkcję w kształtowaniu świadomości społeczeństwa. Plakat zaś spełnia zwykle funkcję informacyjną. Może

również, co w ramach prezentowanych rozważań kluczowe, zachęcać do lektury czasopism. W zbiorach Muzeum Niepodległości na ponad 8 tys. zgromadzonych plakatów 125 w warstwie słownej i graficznej dotyczy polskiego powojennego rynku prasowego¹.

Jednym z przyjętych tu kryteriów wyboru plakatów jest chronologia tego zjawiska propagandowego i artystycznego. Pierwsze lata powojenne pokazują, że do tej sfery działalności organizatorzy polskiego rynku prasowego przywiązywali dużą wagę. Główny nacisk został położony na przekazywanie społeczeństwu informacji o potrzebie i korzyściach wypływających ze zdobywania wiadomości o świecie i kraju za pośrednictwem łamów prasowych. Organizatorom powojennego rynku prasowego chodziło o spopularyzowanie czytelnictwa. Jednak droga do tego celu nie była prosta. Należało zacząć od wychowania nowego czytelnika. Działania wojenne i okupacja niemiecka poczyniły ogromne spustoszenie w społeczeństwie polskim. Dawało się to szczególnie odczuć wśród polskiej inteligencji – grupy społecznej, która z natury rzeczy praktykowała stałą, a więc systematyczną lekturę prasy. Zwłaszcza że w latach 20. i 30. XX wieku radio dopiero zdobywało popularność, a w przypadku telewizji możemy mówić co najwyżej o audycjach doświadczalnych (Folga-Januszewska 2018, s. 138). Tak „ukształtowany” nowy obywatel powinien umieć czytać i pisać, co w prosty sposób miało prowadzić do korzystania ze słowa pisanego, w tym również prasy.

Popularyzacja czytelnictwa była ściśle powiązana z nowym systemem politycznym. Kolejnym krokiem w kształtowaniu nowego czytelnika prasy, po nauce czytania, było wyrobienie w nim nawyku czytania książek i prasy (Chamera-Nowak, 2019). I to zarówno tej prasy codziennej, czyli dzienników, jak i tygodników czy periodyków o charakterze ogólnym oraz wydawnictw specjalistycznych, związanych na przykład z wykonywaną pracą. W pierwszych latach powojennych twórcami plakatów byli graficy, którzy swoją działalność artystyczną rozpoczynali jeszcze w czasach II RP. Wymienić tu można Włodzimierza Zakrzewskiego (rocznik 1916), Tadeusza Trepkowskiego (rocznik 1914), Jana Słomczyńskiego (rocznik 1907) czy Zbigniewa Piotrowskiego (rocznik 1903).

Innym kryterium podziału, jaki można zastosować w odniesieniu do poruszonego tutaj tematu, jest podział tematyczny, równoznaczny z rodzajami prasy funkcjonującymi na polskim rynku wydawniczym. Największą grupę stanowiła oczywiście prasa społeczno-polityczna, wydawana przez ówczesny państwowy (partyjny) „koncern” prasowy – Robotniczą Spółdzielnię Wydawniczą „Prasa”. W późniejszych latach poszerzył on swój zakres działalności. Zmiana ta została podkreślona przez poszerzenie nazwy, której nadano brzmienie „Prasa-Książka-Ruch”. Reforma ta w niczym nie zmieniła pozycji monopolisty na rynku wydawniczym, szczególnie w kontekście prasowym.

Prezentację poszczególnych plakatów wypada rozpocząć od najstarszego, który znajduje się w kolekcji Muzeum Niepodległości. W roku 1948 powstał plakat, który

¹ Poniższe omówienie może stanowić wprowadzenie do dalszych, szczegółowych badań i analiz tego zjawiska, przez co nie aspiruje do całościowego opracowania tego tematu.

odnosi się do wspomnianej powyżej instytucji wydawniczej. Jego forma plastyczna jest bardzo czytelna i oczywista. Stanowi go wykrzyknik, którego zadaniem było podkreślenie hasła tytułowego umieszczonego na plakacie – „Czytaj Wydawnictwa RSW «Prasa»” (hasła z analizowanych plakatów musiano dostosować do zapisu linearnego i pismem tekstowym, dlatego mogły pojawić się np. znaki interpunkcyjne w miejscu spacji czy też złamania tekstu do dwóch wierszy). Jego wnętrze wypełniają reprodukcje wignet tytułów czasopism. Natomiast funkcję „kropki” wykrzyknika pełni symbol wydawnictwa, czyli wpisany w okrąg młot z poziomym napisem *Prasa*. Autorem plakatu jest Włodzimierz Zakrzewski².

Systematyczny rozwój rynku prasowego, który następował w kolejnych latach, powodował, że tworzyły się liczne wydawnictwa środowiskowe i branżowe (Kristanova 2012, 2020a, 2020b; Ligarski, Łatka 2020; Przeperski, Sasanka 2019). Wynikał on z potrzeby poruszania tematów, którymi zainteresowane były określone grupy społeczne lub zawodowe, np. rolnicy, młodzież, kobiety czy studenci (Kajtoch 2008; Sokół 1998; Wodniak 2004).

Najlicniejszą grupę pośród ówczesnych tytułów stanowią organy prasowe ukazujące się pod auspicjami Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Na centralnym szczeblu partyjnym instytucją sprawczą był Komitet Centralny, a głównym organem prasowym *Trybuna Ludu* (Donefner 2020, s. 25–68). Poszczególne Komitety Wojewódzkie dysponowały gazetami o zasięgu lokalnym odpowiadającym ich terenowi działania. Na ich łamach zamieszczano artykuły omawiające problemy ogólnopolskie czy międzynarodowe, których źródłem był serwis Polskiej Agencji Prasowej (PAP). Ale istotną część ich łamów zajmowały teksty poświęcone zagadnieniom danego regionu. Tu również możemy wyróżnić dwa okresy historyczne w zakresie twórczości plakatów odnoszących się do prasy.

Początkowo, w latach 40. i 50. ubiegłego wieku, opracowania te miały na celu zwrócenie uwagi, zachęcenie potencjalnego czytelnika do sięgnięcia po nie. Obok elementów graficznych w części słownej (hasła) pojawia się oczywiście tytuł prasowy. Hasło poprzez swoją treść miało utwierdzać w przekonaniu, że przy pomocy gazety można poradzić sobie z każdym problemem. Jako przykład można przytoczyć plakat odnoszący się do *Trybuny Mazowieckiej* – „*Trybuna Mazowiecka* pomocna w życiu i pracy”³. Zwracano również uwagę na otwartość tych gazet w kontaktach z czytelnikami. Przykład takiego podejścia do propagowania czytelnictwa prasy stanowi plakat „*Trybuna Wolności* czytaj i pisz do nas”⁴. W tym hasle zawiera się

² W. Zakrzewski był organizatorem i kierownikiem Pracowni Plakatu Frontowego przy 1. Dywizji im. Tadeusza Kościuszki. Informacje o nim zob. Pol 1976, s. 144–180 oraz Pol 1980. Opisany plakat został wydrukowany w Zakładach Graficznych w Łodzi, ul. Żwirki 17; wym. 86 cm na 31 cm. Nr MNPL.4214.

³ Autor Waldemar Świeży (19 IX 1931–27 XI 2013). Absolwent ASP w Krakowie. Współtwórca polskiej szkoły plakatu. Rok powstania 1953, wym. 99,5 cm na 69,5 cm. MNPL.843.

⁴ Autorem plakatu jest Tadeusz Trepkowski (5 I 1914–30 XII 1954). Uczęszczał do Miejskiej Szkoły Sztuk Zdobniczych. Należał do pierwszych z pokolenia twórców Polskiej Szkoły Plakatu. Rok powstania 1954, wym. 84,5 cm na 60 cm. Nr MNPL.3244.

sugestia, że co prawda wydawaniem czasopisma, w tym przypadku tygodnika społeczno-politycznego, zajmuje się zespół profesjonalnych dziennikarzy, ale każdy z czytelników ma prawo wnieść osobisty wkład w treść periodyku. Na plakatach znalazły się również stwierdzenia o charakterze i wymowie bardziej kategorycznej. Przykładem może tu być plakat dotyczący *Kuriera Szczecińskiego* wydany z okazji jubileuszu 25-lecia tej gazety – „Ani kroku bez Kuriera...”⁵.

W latach 70. XX wieku pojawił się nowy trend wśród wydawców prasy związanej z PZPR. Zaczęto organizować festyny i święta tych gazet. Genezy tego zjawiska można doszukiwać się w przełomowym roku 1970. Wówczas w wyniku protestu społecznego na poszczególnych szczeblach władz państwowych dokonały się istotne zmiany. Nowi ludzie starali się zaprowadzić odmienny od poprzedniego styl rządzenia, który miał przeciętnemu obywatelowi dać wrażenie otwartości politycznej i działania przy „podniesionej kurtynie”. Ten specyficznie pojmowany i realizowany nowy styl sprawowania władzy zaczął obowiązywać również w prasie partyjnej. Od tej chwili kontakt z codzienną gazetą nie miał ograniczać się do jej zakupu w kiosku „Ruchu” i przeczytania publikowanych wiadomości. Redaktorzy mieli stać się osobami, z którymi można się spotkać, porozmawiać. W tym celu wymyślono święta poszczególnych gazet (tytułów). Prym w tym zakresie wiodły dwa organy prasowe – *Trybuna Ludu* (organ KC PZPR) oraz *Trybuna Robotnicza* (organ KW PZPR w Katowicach)⁶. Plakaty opracowane na okoliczność tych festynów przez zaproponowaną formę wyrazu graficznego, a także umieszczoną na nich treść miały zachęcać do udziału w tych wydarzeniach kulturalnych. Na większości z nich znajdują się hasła mówiące o tym, że jest to święto nie tylko partii, lecz także „Twoje”, czyli czytelników gazety. W ten sposób organizatorzy tych imprez masowych, bo taki miały one charakter, informowali, że gazeta utożsamia się z czytelnikiem. W ich założeniach miało to być sprzężenie zwrotne działające również w drugą stronę, czyli czytelnik miał utożsamiać się z gazetą. W odniesieniu do wyrazu graficznego tych plakatów należy zwrócić uwagę, że najczęściej wykorzystywanym motywem były winiety poszczególnych tytułów wkomponowane w grafikę plakatu. Jeśli nawet grafik nie do końca wykorzystywał element wyróżniający gazetę, to starał się przynajmniej zachować charakterystyczny krój czcionki zastosowanej w danej winiecie⁷.

Mówiąc o plakatach dotyczących prasy partyjnej, należy jeszcze zwrócić uwagę na dwa opracowania dotyczące działalności prasowej Stronnictwa Demokratycznego (SD). W warszawskiej kolekcji znajdują się dwie takie prace. Pierwsza wiąże się ze świętem prasy SD. Ma on nieco abstrakcyjną formę graficzną. Autor wykorzystał figury geometryczne, które sugerują swoim kształtem, że są to książki.

⁵ Autor Gwido Reck, rok powstania 1970, wym. 65,7 cm na 47 cm. Nr MNPI.2470.

⁶ Nie można w tym miejscu zapominać o inspiracji, jaką było organizowanie święta gazety *L'Humanité*, organu prasowego Francuskiej Partii Komunistycznej.

⁷ Dla porównania w odniesieniu do święta organu KC PZPR, tj. *Trybuny Ludu*, w zbiorze Muzeum Niepodległości znajduje się 15 plakatów (pierwszy z 1972 r.), a organu KW PZPR w Katowicach, *Trybuny Robotniczej*, osiem (pierwszy 1968 r.).

Umieszczone obok nich barwne trójkąty mają imitować kartki wpółotwartych książek. Przy górnej krawędzi znajduje się napis informujący o temacie plakatu. Są to tytuły prasy wydawanej przez Stronnictwo Demokratyczne – „Wrzesień 1986. *Kurier Polski Ilustrowany. Kurier Polski. Tygodnik Demokratyczny Rzemieślnik. Dni Prasy i Wydawnictw Stronnictwa Demokratycznego*”⁸. Drugi z tych plakatów stanowi pracę przygotowaną z okazji jubileuszu 30-lecia Wydawnictwa Epoka, które zajmowało się działalnością wydawniczą na potrzeby SD. Wydawnictwo trudniło się również wydawaniem prasy Stronnictwa. W części górnej plakatu znajduje się symbol graficzny oraz daty roczne 1957–1987. Poniżej na wydzielonej płaszczyźnie zostały zreprodukowane winiety czasopism⁹.

Kolejną znaczącą grupę plakatów, które miały za zadanie propagować czytelnictwo gazet i czasopism, były prace powstające z okazji corocznych majowych Dni Oświaty Książki i Prasy. Organizowane w całym kraju kiermasze miały odgrywać istotną rolę w popularyzacji powszechnego nawyku czytelnictwa. Wszystkie prace na ten temat, które powstały w latach 40. i 50., miały jednoznacznie agitacyjny charakter. Jako przykład takiego opracowania można wymienić dzieło powstałe w 1949 r. Widnieje na nim para młodych ludzi. Jeden z nich, chłopak, wznosi do góry otwartą książkę, z której „wypływa” hasło „Zakładajmy biblioteki. Czytajmy książki. Prenumerujmy gazety”¹⁰. Hasło odwołuje się nie tylko do indywidualnego odbiorcy, lecz także do placówek kulturalnych, np. domów kultury czy samorządów lokalnych odpowiedzialnych za tworzenie sieci bibliotek. Miał to być jeden ze środków ułatwiających powszechny dostęp do prasy.

Bardziej indywidualną wymowę pod względem adresata plakatu autor nadał pracy z roku 1954. Hasło umieszczone na ladzie stoiska kiermaszowego odnosi się bezpośrednio do każdego z nas – „Książka czeka na Ciebie”. Do powszechności czytelnictwa nawiązuje też postać dziewczyny na stoisku. Autor przedstawił ją w wystylizowanym stroju ludowym¹¹.

Z uwagi na kompozycję warto tutaj przywołać jeszcze jeden plakat powstały z okazji Dni Oświaty Książki i Prasy. Zastosowane przez grafika środki wyrazu są bardzo wymowne. U dołu zostały rozmieszczone prostokątne grzbiety książek, na których autor napisał hasło plakatu. Na nich narysował bardzo delikatną, subtelną kreską płonący kaganek – symbol oświaty, który w sposób jednoznaczny wiąże treść ilustracyjną z hasłem plakatu „Polska krajem uczących się”¹².

⁸ Autor Paweł Kosiński, rok powstania 1986, wym. 57 cm na 97 cm. Nr MNPL.6846.

⁹ Plakat niesygnowany. Istnieje domniemanie, że jego autorem może być Jerzy Grendys (ur. 1951), rok powstania 1987, wym. 96 cm na 87 cm. Nr MNPL.6926.

¹⁰ Autor Włodzimierz Zakrzewski, rok powstania 1949, wymiary 70 cm na 50 cm. Nr MNPL.4215.

¹¹ Autor Zbigniew Piotrowski (1903–1963), rysownik, ilustrator. Rok powstania 1954, wym. 86,5 cm na 61 cm. Nr MNPL.930.

¹² Autor Jerzy Sokołowski (1910–1975). Absolwent Miejskiej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Malarskich oraz warszawskiej ASP, którą ukończył w 1939 r. Zajmował się grafiką, rysunkiem, ilustracją książkową, scenografią oraz pracą pedagogiczną. Plakat wykonał w 1959 r., wym. 97,5 cm na 67,5 cm. Nr MNPL.633.

W następnych latach majowe święto książki i prasy było propagowane przez kolejne plakaty, na których autorzy w zróżnicowany sposób wykorzystywali winiety i znaki licznych wydawnictw, w tym oczywiście tych prasowych. Treść słowna ograniczała się jedynie do głównego hasła Dni Oświaty Książki i Prasy. W połowie lat 70. XX wieku dodano jeszcze jeden wyraz – *kultura*. Na uwagę zasługuje kolejny plakat, z roku 1985. Jest to praca, za pomocą której została podniesiona ranga wszystkich ludzi tworzących prasę. Do jej zadań należało zasygnalizowanie organizowanego wówczas oddzielnego Święta Prasy, które przypadało 15 czerwca 1985 roku. Autor wykonał uproszczony rysunek maszyny drukarskiej, a na wychodzących z niej arkuszach papieru rozmieścił winiety różnych gazet i czasopism. Ilustrując w ten sposób produkcję gazety, zwrócił uwagę, że prasa to nie tylko redakcja, lecz także drukarze. Zatem to również ich święto¹³.

Na rynku prasowym coraz liczniejszą grupę stanowiły wydawnictwa branżowe. Były to periodyki specjalistyczne, adresowane do różnych grup zawodowych. Naturalną kolejną rzeczą włączono te wydawnictwa w nurt cyklicznych obchodów o charakterze święta. Ciekawym przykładem dzieł plastycznych związanych z tym rodzajem czasopism może być plakat z 1975 r., promujący Dni Książki i Prasy Technicznej. Na plakacie widnieje książka, opasana taśmą perforowaną, stosowaną w ówczesnych maszynach obliczeniowych. Ten przekaz graficzny miał dwa zadania. Oczywiście cel nadrzędny zawierał się w propagowaniu prasy technicznej. Ale miał on również pokazać, że Polska to kraj nowoczesny, wykorzystujący zaawansowane (jak na ówczesne czasy) technologie obliczeniowe. Hasło plakatu – „Dni Prasy Technicznej” – autor umieścił jako tytuł na okładce książki¹⁴. Kolejny plakat na ten temat powstał w 1979 roku¹⁵.

W przypadku prasy technicznej nie można pominąć plakatu poświęconego ważnemu jubileuszowi. W 1986 r. miesięcznik *Przegląd Techniczny* obchodził jubileusz 120-lecia ukazywania się na rynku prasowym (pierwszy numer opublikowano w 1866 r.). Takie zjawisko ciągłości wydawniczej w polskich warunkach historycznych jest do dziś niezwykle wyjątkowe. Tak szacowny jubileusz nie mógł obejść się bez plakatu promującego tę znaną rocznicę. Jak przystało na taką okazję, część graficzną stanowi popiersie „dżentelmena” ubranego we frak i w cylindrze na... no właśnie, bo nie na głowie. Zamiast niej owa postać ma urządzenie techniczne z monitorem i widocznymi kablami. Zatem autor w tym przedstawieniu połączył tradycję wieku XIX i innowacyjność techniczną lat 80. XX wieku¹⁶.

Obok prasy technicznej swoje święto miała też prasa branżowa wydawana na potrzeby rolnictwa i ruchu ludowego. Wiadomo, że przez cały czas rolnictwo było istotnym elementem działalności gospodarczej państwa. Za pośrednictwem

¹³ Autor L. Szczurek, rok powstania 1985, wym. 84 cm na 58 cm. Nr MNPL.633.

¹⁴ Autor Jarosław Jasiński, rok powstania 1975, wym. 97,5 cm na 66 cm. Nr MNPL.3504.

¹⁵ Autor Marek Stańczyk, ur. 1946 w Warszawie. Absolwent ASP w Warszawie. Rok powstania 1979, wym. 97 cm na 67 cm. Nr MNPL.4870.

¹⁶ Autor Andrzej Pągowski (ur. 19 IV 1953), rysownik, grafik. Rok powstania 1986, wym. 83 cm na 58 cm. Nr MNPL.6648.

prasy wśród rolników indywidualnych starano się również promować proces kolektywizacji rolnictwa – jeśli nie PGR-y, to przynajmniej rolnicze spółdzielnie produkcyjne. Czasopisma miały także popularyzować nowoczesne metody uprawy roślin i hodowli zwierząt. Służył temu cały wachlarz prasy fachowej, którą promowano w czasie organizowanych Miesiący Książki i Prasy Rolniczej czy Dni Prasy Ludowej. W tym przypadku uwagę zwraca plakat z 1979 r., którego hasło brzmiało „Miesiąc Książki i Prasy Rolniczej”. Jako ilustrację tego wydarzenia grafik wykorzystał jabłko, czyli symbol efektu pracy sadownika. Z owocu została wykrojona ćwiartka, której miąższ zastąpiono wpisaniem w ten obrys wycinkiem gazety¹⁷.

Polityka wychowania nowego czytelnika prasy rozpoczynała się już w latach szkolnych. Służył temu wprowadzony po wojnie system powszechnej oświaty. Miał on nauczyć ludzi korzystania z dobrodziejstw słowa pisanego. A wszystko po to, by dotrzeć z określonymi informacjami do jak najszerzych kręgów społeczeństwa. Na rynku prasowym funkcjonowało wiele tytułów dla dzieci i młodzieży. Do przedszkolaków był adresowany *Miś*. Uczniom szkół podstawowych oferowano następujące czasopisma: *Świerszczyk*, *Płomyczek* i *Płomyk*, a także *Świat Młodych*. Z kolei do młodzieży starszej adresowano *Walkę Młodych* i *Sztandar Młodych*, a w latach 70. XX wieku tygodnik *Razem*. W tej ostatniej grupie mieściła się również prasa studencka.

Podobnie jak w przypadku prasy „dorosłej”, również i te tytuły w celach propagandowych doczekały się swych opracowań plakatowych. Pierwszy z nich (w zbiorze muzealnym) powstał w 1948 r. i nawołuje do czytania różnych czasopism. Dla wyrażenia tego apelu autor wykorzystał dynamicznie przedstawioną postać gaziennika, który trzyma plik gazet, a z wzniesionej ręki „wyfruwiają” mu wizerunki winiety czasopism młodzieżowych – *Świat Młodych*, *Po Prostu*, *Walka Młodych* i *Świat Przygód*. U dołu nie mogło oczywiście zabraknąć symbolu ówczesnego wydawcy prasy – Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa” (RSW)¹⁸.

Podobny charakter ma plakat powstały 30 lat później. Widnieje na nim ręka, zapewne młodego człowieka, pod którą trzyma zrolowane czasopisma młodzieżowe – *Nowa Wieś*, *Razem*, *Sztandar Młodych*. Hasło omawianego przekazu plastycznego nawołuje wprost do lektury wymienionych czasopism – „Czytaj prasę młodzieżową”. Znajduje się tu również informacja o politycznym patronie tych periodyków. Od roku 1973 był to Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej (ZSMP)¹⁹.

Wydawanie prasy młodzieżowej w zamyśle jej instytucji sprawczych wiązało się również z zagadnieniem przygotowania odpowiednich kadr dziennikarskich. Oczywiście zasadniczy trzon zespołów redakcyjnych tworzyli profesjonalni dziennikarze. Niemniej jednak szeregi piszących miały być wspierane przez młodych ludzi, którzy nie byli zawodowo związani z pracą dziennikarską. Dlatego też patron polityczny, czyli ZSMP, zorganizował Młodzieżową Wszechnicę Dziennikarską. Jej założenia i cele były oczywiste. Skoro prasa młodzieżowa ma pisać o sprawach

¹⁷ Autor Tadeusz Piskorski, rok powstania 1979, wym. 98 cm na 68 cm. Nr MNPL.5101.

¹⁸ Autor Włodzimierz Zakrzewski, rok powstania 1948, wym. 25 cm na 20 cm. Nr MNPL.4356.

¹⁹ Autor Zdzisław Osakowski (1932–1991), rok powstania 1978, wym. 81 cm na 58 cm. Nr MNPL.4587.

młodego pokolenia, to najlepiej będzie, gdy młodzież będzie mogła to robić samodzielnie. Temu miała służyć wspomniana tutaj Wszechnica. Miała nauczyć i przygotować ludzi do pisania o swoich sprawach zgodnie z zasadą „sami o sobie”. Na potrzeby tego przedsięwzięcia w 1977 r. powstał plakat, którego forma plastyczna nawiązuje do podstawowego, może już archaicznego, ale zarazem symbolicznego narzędzia pisarskiego, czyli pióra. Na plakacie przybrało ono formę startującej rakiety, co z kolei miało symbolizować nowoczesność i postęp. Zaś ciemne tło z kolorowymi plamami ma sugerować kosmos, co można odczytać, że dążeniem młodych ludzi jest sięgnięcie do gwiazd. W dolnej części zostało umieszczone hasło plakatu: „Młodzieżowa Wszechnica Dziennikarska”, a także informacja o organizacji przygotowującej to przedsięwzięcie i patronującej mu, czyli ZSMP²⁰.

Oddzielną kategorię w zakresie prasy młodzieżowej tworzy prasa studencka i odnoszące się do niej plakaty. Stanowiła ona oddzielny, by nie rzecz szczególnie, rodzaj w historii polskiej prasy współczesnej. Niewątpliwie, podobnie jak prasa, plakat ją promujący kierowano głównie do środowiska akademickiego. Miejscem ich funkcjonowania były uczelnie wyższe, domy studenckie czy kluby. Choć niektóre z tych tytułów, jak np. *Ita.*, były pismem czytany nie tylko przez studentów.

W tej grupie tematycznej plakatów można wymienić dwa, które odnoszą się do konkretnych tytułów. Jest to krakowski *Student* i warszawski *Nowy Medyk*. Oba miały zasięg ogólnopolski. Plakaty na ich temat powstały w latach 70. XX wieku. Pierwszy pochodzi z roku 1972. Stronę graficzną stanowi trójkątne pole wypełnione przetworzonym graficznie zdjęciem młodych ludzi. Powyżej została zreprodukowana winieta tygodnika. U dołu zaś znajduje się hasło wskazujące adresatów: „Pismo studentów i młodej inteligencji”²¹. Drugi powstał w związku z jubileuszem 20-lecia ukazywania się tygodnika *Nowy Medyk*. Pokazuje gazetę włożoną do „starego typu” torby lekarskiej. Powyżej znajduje się okolicznościowy napis „Od 20 lat *Nowy Medyk* pismem młodych”²².

Dwa kolejne plakaty z tego kręgu dotyczą zagadnień, o których w tym artykule była mowa powyżej. Prasa studencka miała również swoje majowe święto, i studenci zostają wskazani w roli organizatorów tych obchodów. W przypadku analizowanej grafiki chodzi o studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Jej autor potraktował ten temat niewątpliwie z przymrużeniem oka. Skoro studenci, w powszechnym mniemaniu, snuli wyidealizowane marzenia, dzięki którym „bujali w obłokach”, to rysownik umieścił studenta czytającego gazetę na krześle unoszącym się w powietrzu. Tło stanowi błękitne niebo z białymi obłokami. Zaś na głównej stronie czasopisma

²⁰ Autor Andrzej Krzysztoforski (ur. 1943). Absolwent ASP w Warszawie. Plakacista, ilustrator. Rok powstania 1977, wym. 84 cm na 58 cm. Nr MNPL.3987.

²¹ Autor Sławomir Lewczuk (1938–2020). Absolwent Wydz. Architektury Politechniki Krakowskiej i ASP w Krakowie. Architekt, malarz, rysownik, grafik i scenograf. Rok powstania 1972, wym. 98 cm na 67,5 cm. Nr MNPL.2733.

²² Autor Jan Kotarbiński (1947–2021). Rok powstania 1973, wym. 98 cm na 67,5 cm. Nr MNPL.3013.

umieścił zapis odnoszący się do reklamowanej imprezy – „Dni Prasy Studenckiej 7–8 maja 1976. Uniwersytet Warszawski²³”.

Z pokrewną pokoleniowo prasą młodzieżową związane jest jeszcze jedno wspólne przedsięwzięcie. Wydawcy prasy studenckiej troszczyli się o zapewnienie własnych kadr dziennikarskich. Służył temu Klub Dziennikarzy Studenckich (KDS), który działał oczywiście pod auspicjami Socjalistycznego Związku Studentów Polskich (SZSP). Na potrzeby tego klubu powstał plakat, który przedstawia statek parowy. Jego kadłub oraz dym unoszący się z komina zostały przez autora wypełnione literami. Na maszcie rufowym powiewa bandera z wpisanymi literami KDS, zaś poniżej znajduje się rozwinięcie tego skrótu: „Klub Dziennikarzy Studenckich SZSP²⁴”.

Ważnym elementem propagowania czytelnictwa prasy w latach 60. i 70. XX wieku były Kluby Międzynarodowej Książki i Prasy (KMPiK). Wówczas prowadziły one dwutorową działalność. Jedna obejmowała pracę księgarń, w których rzecz jasna oprócz książek krajowych można było nabyć wydawnictwa obcojęzyczne, oczywiście te dopuszczone przez ówczesną cenzurę. Istniała tam również możliwość nabycia prasy, w tym i tej zagranicznej. Trzeci nurt działalności tych placówek polegał na organizowaniu spotkania z literatami lub dziennikarzami. W prezentacji plakatów prasowych nie można pomijać i tych odnoszących się do tej instytucji. Dlatego warto jeszcze przytoczyć jedno opracowanie o charakterze jubileuszowym. Dotyczy ono 25-lecia istnienia Klubów Międzynarodowej Prasy i Książki, które w potocznym języku określano mianem EMPIK. Były to miejsca, w których polski obywatel, na co dzień odcięty od krajów Zachodu, mógł poczuć namiastkę innego świata. Obok wspomnianej powyżej działalności handlowej znajdowały się tam czytelnie, w których można było poczytać prasę angielską, francuską, zachodnioniemiecką itp. Oczywiście jej dostępność ściśle cenzurowano i nie do końca wszystko było tam dostępne. Mieściło się tam jednak niewielkie okienko, raczej lufcik, przez który ów promień kolorowych czasopism i dzienników z tzw. Zachodu przenikał na nasz rynek czytelniczy. W 1973 r. z okazji jubileuszu tych placówek przygotowano plakat. Na całej powierzchni została zreprodukowana gazeta zawieszona na drewnianej ramce, a na jej stronie widnieje hasło plakatu: „25 lat Klubów Międzynarodowej Książki i Prasy²⁵”.

Omówienie polskiego plakatu prasowego nie byłoby pełne bez zwrócenia uwagi na jeszcze jeden aspekt tego zagadnienia. Chodzi o wykorzystanie elementów czasopism na plakatach odnoszących się do rocznic wydarzeń historycznych. W tym zakresie warto zwrócić uwagę na dwie takie rocznice. Pierwsza z nich przypadała w roku 1982. Było to stulecie Polskiego Ruchu Robotniczego. Z tej okazji powstały

²³ Autor Jan Sawka (1946–2012). Artysta grafik, twórca plakatów, ilustrator. Rok powstania 1976, wym. 83 cm na 55 cm. Nr MNPl.3565.

²⁴ Autor Wiktor Zajkowski (ur. 1954). Rok powstania 1977, wym. 58 cm na 83 cm. Nr MNPl. 4448.

²⁵ Autor Marek Freudereich (ur. 1939). Absolwent PWSSP w Gdańsku i ASP w Warszawie. Jeden z najwybitniejszych polskich autorów plakatów. Rok powstania 1973, wym. 97 cm na 67 cm. Nr MNPl.5544.

dwa plakaty, które znajdują się w warszawskiej kolekcji. W obu sięgnięto po strony tytułowe gazety *Proletariat*. Na pierwszym z nich obok zreprodukowanej gazety znajduje się zdjęcie portretowe Ludwika Waryńskiego²⁶. Drugie opracowanie tego tematu stanowi już samodzielne wykorzystanie *Proletariatu*. W tym przypadku kolorystyka plakatu bezpośrednio nawiązuje do barw narodowych. Płaszczyznę plakatu podzielono na dwa poziome pola zgodne z polskimi barwami narodowymi²⁷. Należy tu jeszcze zwrócić uwagę, że w obu przypadkach hasło ma identyczne brzmienie – „100-lecie Polskiego Ruchu Robotniczego 1882–1982”.

Kolejnym wydarzeniem historycznym upamiętnionym przez plakat wykorzystujący reprodukcję prasy było III powstanie śląskie, które wybuchło 3 maja 1921 roku. Przypominający to wydarzenie plakat został wydany w 1981 r. z okazji 60-lecia tych wydarzeń. Jako tło zreprodukowano pierwszą stronę gazetki *Powstaniec*. Tuż pod jej winietą znajduje się informacja o wybuchu walk powstańczych. Na całej powierzchni wydrukowano datę 1921, a u dołu umieszczono zdjęcie grupy powstańców. Nad całością zapisano hasło plakatu: „W 60. rocznicę III Powstania Śląskiego”²⁸.

W przygotowanej prezentacji polskiego plakatu prasowego został zastosowany podział tematyczny. Jednak w przypadku tej dziedziny sztuki trudno pominąć choćby krótkie zwrócenie uwagi na twórców omawianych grafik, zwłaszcza że polscy plakaciści doczekali się uznania na całym świecie. Nie bez przyczyny to zjawisko artystyczne określa się mianem Polskiej Szkoły Plakatu. Sformułowanie to, choć ma swoich krytyków, nie jest naszym rodzimym tworem. Powstało ono w kręgach zagranicznych krytyków sztuki jako rezultat sukcesów polskich artystów na wystawach międzynarodowych. Początkiem był rok 1948 i aż pięć pierwszych nagród dla Henryka Tomaszewskiego na Międzynarodowej Wystawie Plakatu Filmowego w Wiedniu. Za nim poszli kolejni artyści.

Czym zatem charakteryzują się te prace? Otóż ich autorzy z doskonałym skutkiem wykorzystywali siłę sugestii w tworzonych przez siebie dziełach. Drogą prowadzącą do takiego sukcesu były dowcip oraz podteksty, które stanowiły dla odbiorcy swego rodzaju łamigłówkę. Swoje znaczenie miała również lapidarność formy przekazu. Główną rolę odgrywała strona plastyczna, zaś słowa zawarte w hasłach plakatów ograniczały się do niezbędnego minimum. To właśnie w tej lapidarności, skrótości przekazu słowno-plastycznego zamyka się siła tej dziedziny polskiej sztuki lat 40. i 50., a także kolejnych dekad.

Spójrzmy zatem, którzy z twórców tej ścisłej czołówki polskich artystów w swoim dorobku artystycznym mają plakat prasowy. Tą listę otwiera Włodzimierz Zakrzewski. Łączy on polską grafikę użytkową dwudziestolecia międzywojennego z tą powojenną. Znajduje się wśród nich również Eryk Lipiński, kojarzony raczej z rysunkami satyrycznymi niż grafiką użytkową. Jak się okazuje, był on również

²⁶ Autor Jarosław Jasiński, rok powstania 1982, wym. 48 cm na 67 cm. Nr MNPL.5544.

²⁷ Autor Marek Mosiński (1936–1998). Grafika, autor plakatów, rysownik. Rok powstania 1982, wym. 97 cm na 66 cm. Nr MNPL.5512.

²⁸ Autor Marek Mosiński (1936–1998). Grafika, autor plakatów, rysownik. Rok powstania 1981, wym. 98 cm na 69 cm. Nr MNPL.5378.

twórcą plakatów, w tym tych prasowych. Swój plakat prasowy ma w tym zbiorze również Waldemar Świeży. Sądząc po roku publikacji, jest to jedna z jego pierwszych prac²⁹. Nie można również pominąć Jerzego Treutlera. Młodsze pokolenie twórców reprezentują Jan Młodożeniec, Radosław Szaybo czy Jan Sawka. Już te nazwiska wystarczą, by przedstawioną kolekcję uznać za reprezentatywną dla polskiej sztuki plakatu lat powojennych.

Z oczywistych względów zaprezentowane omówienie nie wyczerpuje tego tematu i nie aspiruje, by to zadanie wypełnić. Niewątpliwie omawiane zagadnienie można analizować z wielu punktów widzenia: politycznych, artystycznych czy społecznych. Przedstawiona prezentacja nie może wyczerpywać tematu również z innego powodu. Stanowi ona w dużej mierze wybór prac jednej kolekcji. Jednak z uwagi na lata, z jakich te plakaty pochodzą, a także reprezentowanych w niej autorów może ona odgrywać rolę punktu wyjścia do dalszych badań tego zagadnienia. Zespół plakatów prasowych w kolekcji Muzeum Niepodległości w Warszawie rozpoczyna się w roku 1948 i kończy się na latach 80. XX wieku. Ten zbiór stanowi zatem doskonały przegląd stylów artystycznych reprezentowanych przez różne pokolenia artystów. Wielu z nich, zwłaszcza tych młodszych, pracuje nadal i tworzy kolejne prace, kontynuując dobre wzory Polskiej Szkoły Plakatu. Zbiór ten dokumentuje również przemiany stylistyczne w sztuce plakatu. Z kolei w odniesieniu do prasy stanowi ilustrację przemian, które na przestrzeni lat powojennych zachodziły w tej dziedzinie życia społecznego.

Tabela 1. Wykaz autorów plakatów prasowych i ich prac. Opracowanie własne

Lp.	Tytuł plakatu	Autor	Rok powstania	Nr inwentarza
1.	Czytaj Wydawnictwa RSW „Prasa”	Włodzimierz Zakrzewski	1948	MNPL.4214
2.	Wydawnictwa [Młodzieżowe] RSW „Prasa”	Włodzimierz Zakrzewski	1948	MNPL.4356
3.	<i>Świat Młodych</i> – tygodnik ilustrowany dla wszystkich	Włodzimierz Zakrzewski	1948	MNPL.4358
4.	Nawet mężczyźni czytają <i>Kobietę</i>	Włodzimierz Zakrzewski	1948	
5.	<i>Trybuna Wolności</i> – tygodnik społeczno-polityczny	Włodzimierz Zakrzewski	1948	MNPL.4359
6.	1–8 maja. Tydzień Oświaty Książki i Prasy. Zakładajmy biblioteki. Czytajmy książki. Prenumerujmy gazety	Włodzimierz Zakrzewski	1949	MNPL.4215
7.	Dni Oświaty, Książki i Prasy 1952	Jan Słomczyński	1952	MNPL.712

²⁹ W roku 1952 opracował plakat pod hasłem „Twoją gazetą Trybuna Mazowiecka. Pomoże Ci w życiu i pracy”.

Lp.	Tytuł plakatu	Autor	Rok powstania	Nr inwentarza
8.	Twoja gazeta <i>Trybuna Mazowiecka</i> : Pomoże Ci w życiu i pracy	Waldemar Świerzy	1953	MNPI.843
9.	Czy znasz Związek Radziecki? V Wielki Konkurs „Trybuny Robotniczej”	NN	1953	MNPI.3225
10.	Dni Oświaty, Książki i Prasy – Książka czeka na Ciebie	Zbigniew Piotrowski	1954	MNPI.930
11.	<i>Trybuna Wolności</i> . Czytaj i pisz do nas	Tadeusz Trepkowski	1954	MNPI.3244
12.	<i>7 Dni w Polsce</i> – Pismo Polaków w kraju i za granicą	Tadeusz Jodłowski	1957	MNPI.669
13.	Dni Oświaty, Książki i Prasy – Polska krajem ludzi kształcących się	Jerzy Srokowski	1959	MNPI.633
14.	Dni Oświaty, Książki i Prasy. Maj 1965	Tadeusz Jodłowski	1965	MNPI.2274
15.	<i>Trybuna Robotnicza</i> . Dla Was i z Wami	Stefan Wątroba	1966	MNPI.1470
16.	Ziemia Krakowska składa hołd Bojownikom o Polskę Socjalistyczną – Czerwony Sztandar	Janusz Wysocki	1966	MNPI.5483
17.	<i>Trybuna Robotnicza</i> – gazeta dla Was i z Wami!	Jan Mandarek	1966	MNPI.1651
18.	Dni Oświaty, Książki i Prasy Maj 1968	Jan Młodożeniec	1968	MNPI.1887
19.	Święto Twojej gazety: <i>Trybuna Robotnicza</i>	Tadeusz Dorota	1968	MNPI.1897
20.	XI Dni Książki i Prasy Technicznej	Tadeusz Pietrzyk	1968	MNPI.1968
21.	Dni Oświaty, Książki i Prasy. Maj 1969	Jan Młodożeniec	1969	MNPI.2112
22.	Dni Oświaty, Książki i Prasy 1970	Zenon Januszewski	1970	MNPI.2307
23.	<i>Trybuna Robotnicza</i> – Święto Partii i jej Gazety	Ryszard Twardoch	1970	MNPI.2417
24.	<i>Trybuna Robotnicza</i> – Święto Twojej Gazety	K. Halama-Bajdur	1970	MNPI.2418
25.	25 lat <i>Kuriera Szczecińskiego</i> – ani kroku bez <i>Kuriera</i> ...	Guido Reck	1970	MNPI.2470
26.	Dni Oświaty, Książki i Prasy. Maj 1971	Tomasz Żołnierkiewicz	1971	MNPI.2478
27.	XXX rocznica powstania PPR – <i>Trybuna Wolności</i>	M. Fleischer	1971	MNPI.2566

Lp.	Tytuł plakatu	Autor	Rok powstania	Nr inwentarza
28.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Bogusław Luśtyk	1971	MNPI.2479
29.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Teresa Janota	1971	MNPI.2480
30.	<i>Trybuna Robotnicza</i> Naszą Gazetą	T. Siara	1971	MNPI.2754
31.	Walka Młodych	Danuta Cesarska	1972	MNPI.2783
32.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Jan Młodożeniec	1972	MNPI.2711
33.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Tomasz Jodłowski	1972	MNPI.2672
34.	25 lat Krakowskiego Wydawnictwa Prasowego	Zofia i Andrzej Darowscy	1972	MNPI.2704
35.	<i>Gazeta Poznańska</i> – Czytajcie prasę partyjną	Włodzimierz Schmidt	1972	MNPI.2813
36.	Święto <i>Trybuny Ludu</i>	Eryk Lipiński	1972	MNPI.2794
37.	<i>Trybuna Ludu</i> – człowiek współczesny szeroko korzysta z informacji i wiedzy społeczno-politycznej	Gustaw Majewski	1972	MNPI.2792
38.	<i>Trybuna Robotnicza</i> – Święto Partii i jej Gazety	Małgorzata Komorowska-Mosińska	1972	MNPI.2764
39.	Święto <i>Trybuny Ludu</i>	Tomasz Rumiński	1972	MNPI.2716
40.	<i>Głos Szczeciński</i> . 25 lat z Nami	Piotr Wieczorek	1972	MNPI.2666
41.	<i>Student</i> . Pismo studentów i młodej inteligencji	Sławomir Lewczuk	1972	MNPI.2733
42.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Witold Janowski	1973	MNPI.2952
43.	<i>Trybuna Opolska</i> – Święto Twojej Gazety	Ryszard Twardoch	1973	MNPI.2757 MNPI.8079
44.	Prasa partyjna codziennym towarzyszem	Tadeusz Piskorski	1973	MNPI.2814
45.	<i>Nowy Medyk</i> pismem młodych	Jan Kotarbiński	1973	MNPI.3013
46.	<i>Trybuna Mazowiecka</i> . 20 lat	Rene Mulas	1973	MNPI.3126
47.	Święto <i>Trybuny Ludu</i>	Tomasz Rumiński	1973	MNPI.3003
48.	<i>Głos Wybrzeża</i> . 25 lat Naszej Gazety	Wojciech Tuchewicz	1973	MNPI.7268
49.	<i>Trybuna Ludu</i> . Jubileusz Gazety	Jan Kotarbiński	1973	MNPI.3002
50.	<i>Trybuna Robotnicza</i> . Święto Partii i jej Gazety	Ryszard Twardoch	1973	MNPI.2923
51.	<i>Trybuna Robotnicza</i>	Martyna Bratkowska	1973	MNPI.2928
52.	25 lat <i>Gazety Robotniczej</i>	Zbigniew Żebracki	1973	MNPI.5922
53.	25 lat Klubów Międzynarodowej Prasy i Książki	Marek Freudenreich	1973	MNPI.5544
54.	Dni Oświaty, Książki i Prasy. Maj 1974	Hieronim Gąsiorkiewicz	1974	MNPI.6004

Lp.	Tytuł plakatu	Autor	Rok powstania	Nr inwentarza
55.	Dni Oświaty, Książki i Prasy Maj z książką	Witold Janowski	1974	MNPL.3253
56.	<i>Gazeta Poznańska</i> w każdym domu	Włodzimierz Schmidt	1974	MNPL.3168
57.	Święto <i>Trybuny Robotniczej</i>	Bogdan Jasiński	1974	MNPL.3186
58.	<i>Trybuna Robotnicza</i>	Tomasz Jura	1974	MNPL.3190
59.	20 lat <i>Trybuny Wałbrzyskiej</i>	Ewa Góźdz	1974	MNPL.8073
60.	<i>Trybuna Robotnicza. Święto Twojej Gazety</i>	M. Talik	1974	MNPL.3191
61.	Święto <i>Trybuny Ludu</i>	Andrzej Nowaczyk	1974	MNPL.3268
62.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy 1975	Jerzy Treutler	1975	MNPL.3325
63.	Dni Książki i Prasy Technicznej	Jarosław Jasiński	1975	MNPL.3504
64.	<i>Trybuna Ludu</i>	Danuta Cesarska	1975	MNPL.3315
65.	<i>Trybuna Śląska – Trybuna Robotnicza</i> Wierny towarzysz od 30 lat	Marek Mosiński	1975	MNPL.3414
66.	X Święto <i>Trybuny Robotniczej</i>	Jan Szmatloch	1975	MNPL.3415
67.	Święto <i>Trybuny Ludu</i>	Eryk Lipiński	1975	MNPL.3422
68.	Zapamiętaj: Razem. <i>Ilustrowany Tygodnik Młodych</i>	Stefan Szczypka	1976	MNPL.3648
69.		Stefan Wątroba	1976	MNPL.3610
70.	Dni Prasy Studenckiej 7–8 maja 1976	Jan Sawka	1976	MNPL.3565
71.	Święto <i>Trybuny Ludu</i>	Danuta Cesarska	1976	MNPL.3656
72.	Święto <i>Trybuny Ludu</i>	Eryk Lipiński	1976	MNPL.3657
73.	Spotkajmy się na Kiermaszu. Dni Kultury Oświaty, Książki i Prasy	Piotr Stolarczyk	1976	MNPL.3580
74.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy 1976	Henryk Chyliński	1976	MNPL.3694
75.	Młodzieżowa Wszechnica Dziennikarska	Andrzej Krzysztoforski	1977	MNPL.3987
76.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy. 30 lat RSW „Prasa–Książka–Ruch”	D. Cybulski	1977	MNPL.3959
77.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy. Szczecin	K. Kardasiński	1976	MNPL.3718
78.	Klub Dziennikarzy Studenckich	Wiktor Zajkowski	1977	MNPL.4448
79.	<i>Gazeta Południowa</i>	Janusz Trzebiatowski	1977	MNPL.5542

Lp.	Tytuł plakatu	Autor	Rok powstania	Nr inwentarza
80.	Ideowe poprzedniczki <i>Trybuny Ludu</i> – Wystawa Muzeum Historii Ruchu Robotniczego w Poznaniu	NN	1977	MNPL.4536
81.	Festyn <i>Trybuny Ludu</i>	Eryk Lipiński	1977	MNPL.4011
82.	Święto Czytelników <i>Głosu Robotniczego</i>	Jacek Sierociński	1977	MNPL.4107
83.	Konspiracyjne Wydawnictwa Polskiego Ruchu Robotniczego	NN	1977	MNPL.6541
84.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy 1978	Jarosław Jasiński	1978	MNPL.4242
85.	Majowe spotkania z Książką. Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy	Elżbieta Procka	1978	MNPL.4328
86.	<i>Walka Młodych</i> Twoim pismem	Jan Kotarbiński	1978	MNPL.4148
87.	Czytaj prasę młodzieżową	Zdzisław Osakowski	1978	MNPL.4587
88.	Święto <i>Trybuny Ludu</i> 78 – Łódź. Piotrków Tryb. Sieradz. Warszawa	Eryk Lipiński	1978	MNPL.4331
89.	Festyn w Warszawie <i>Trybuna Ludu</i>	Danuta Cesarska	1978	MNPL.4344
90.	Miesiąc Książki i Prasy Rolniczej	J. Pietras	1978	MNPL.4666
91.	Święto <i>Trybuny Ludu</i> 1978	Jan Kotarbiński	1978	MNPL.8111
92.	Święto <i>Nowin</i> . Dziennika PZPR	NN	1978	MNPL.4647
93.	<i>Trybuna Ludu</i> – Kongres Jedności Robotniczej 1948–1978	A. Mróz	1978	MNPL.4644
94.	30 lat <i>Gazety Południowej</i>	Wacław Klag	1979	MNPL.4603
95.	Dni Książki i Prasy Technicznej	Marek Stańczyk	1979	MNPL.4870
96.	Miesiąc Książki i Prasy Rolniczej	Tadeusz Piskorski	1979	MNPL.5101
97.	Maj z Książką. Dni Oświaty, Książki i Prasy	Wanda Roszkowska	1979	MNPL.4681
98.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy	Witold Myserowicz	1979	MNPL.4658
99.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Andrzej Tomczak	1979	MNPL.4641
100.	Święto <i>Gazety Robotniczej</i>	Tadeusz Ciałowicz	1980	MNPL.5178
101.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Witold Janowski	1980	MNPL.5890
102.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	NN	1980	MNPL.5221

Lp.	Tytuł plakatu	Autor	Rok powstania	Nr inwentarza
103.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy	Martyna Kaniewska-Strumiłło	1980	MNPI.5024
104.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Lucjan Urbaniak	1980	MNPI.5043
105.	Zapraszamy na Festyn. Doroczne Święto <i>Trybuny Robotniczej</i> . 1980	M. Obszarski	1980	MNPI.5038
106.	Towarzysz codziennej pracy: <i>Trybuna Robotnicza</i>	Jan Dubiel	1980	MNPI.5039
107.	Dni Oświaty, Książki i Prasy	Wojciech Naczas	1981	MNPI.5976
108.	W 60. rocznicę III Powstania Śląskiego – <i>Powstaniec</i>	Marek Mosiński	1981	MNPI.5378
109.	100-lecie Polskiego Ruchu Robotniczego – <i>Proletariat</i>	Jarosław Jasiński	1982	MNPI.5556
110.	100-lecie Polskiego Ruchu Robotniczego – <i>Proletariat</i>	Marek Mosiński	1982	MNPI.5512
111.	Dni Prasy Ludowej	Janusz Głowacki	1983	MNPI.6585
112.	Dni <i>Trybuny Ludu</i>	Jarosław Jasiński	1985	MNPI.6337
113.	40 lat Domu Książki. Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy	Andrzej Pągowski	1985	MNPI.8134
114.	Święto Prasy. 1985.06.15	Leszek Szczurek	1985	MNPI.7057
115.	Dni <i>Trybuny Ludu</i>	Andrzej Barec	1986	MNPI.6512
116.	Dni Prasy i Wydawnictw Stronnictwa Demokratycznego	Paweł Kosiński	1986	MNPI.6846
117.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy	Marian Nowiński	1986	MNPI.6464
118.	120 Lat <i>Przeglądu Technicznego</i>	Andrzej Pągowski	1986	MNPI.6648
119.	Dni Książki i Prasy Technicznej	Romuald Socha	1986	MNPI.6671
120.	[Wydawnictwo] Epoka 1957–1987	Jerzy Grendys	1987	MNPI.6926
121.	Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy	Julita Gadomska	1987	MNPI.6961
122.	Dni <i>Trybuny Ludu</i>	Maciej Hibner, Ryszard Sobczyński	1987	MNPI.6874
124.	Dni <i>Trybuny Ludu</i>	Maciej Hibner, Ryszard Sobczyński	1987	MNPI.7197
125.	Dni <i>Trybuny Ludu</i>	–	1989	MNPI.7385

Źródło: opracowanie własne

Bibliografia

- Bojko S. (1971). Polska szkoła plakatu. Warszawa.
- Bojko S. (1972). Polski plakat współczesny. Warszawa.
- Chamera-Nowak A. (2019). Książka a stalinizm. Warszawa.
- Donefner P. (2020). *Trybuna Ludu* w dobie rozwoju radiofonii i telewizji w dekadzie Gierka (1970–1980). W: S. Ligarski, R. Łatka (red.). Prasa oficjalna w PRL (s. 25–68). Szczecin–Warszawa.
- Dydo K. (1995). Mistrzowie polskiej sztuki plakatu. Bielsko-Biała.
- Dydo K. (2015). Roman Kalarus. Plakaty. Nakło Śląskie–Bytom.
- Fijałkowska J. (1974). Współczesny plakat polski. Warszawa.
- Folga-Januszewska D. (2018). OTO. Sztuka polskiego plakatu. Olszanica.
- Kajtoch W. (2008). Językowe obrazy świata i człowieka w prasie młodzieżowej i alternatywnej, t. 1–2. Kraków.
- Kristanova E. (2012). Książka na łamach katolickich czasopism społeczno-kulturalnych w Polsce w latach 1945–1953. Łódź.
- Kristanova E. (2020a). „Po grudniu ubiegłego roku”. Problematyka polityczna w szczecińskim miesięczniku społeczno-kulturalnym *Spojrzenia* (1971–1974). *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 4, s. 75–87.
- Kristanova E. (2020b). Regionalny miesięcznik społeczno-kulturalny *Spojrzenia* (1971–1974). W: E. Kristanova (red.). Regionalne środowiska literackie i oficyny wydawnicze w polityce władz Polski Ludowej w latach 1956–1989 (s. 202–214). Warszawa–Szczecin.
- Kulpińska K. (red.) (2009). Krzyk ulicy – krzyk pokoleń: mistrzowie i adepci polskiego plakatu. Toruń.
- Kulpińska K. (red.) (2012). Młody plakat polski 2000–2010 = Young Polish Poster 2000–2010. Toruń.
- Ligarski S., Łatka R. (red.) (2020). Prasa oficjalna w PRL. Szczecin–Warszawa.
- Mazur M. (2003). Propagandowy obraz świata. Polityczne kampanie prasowe w PRL 1956–1980. Model analityczno-koncepcyjny. Warszawa.
- Pol K. (1976). Pracownia frontowego plakatu Ludowego Wojska Polskiego 1944–1945. *Wojskowy Przegląd Historyczny*, R. XXI, nr 4 (78), s. 144–180.
- Pol K. (1980). Pracownia plakatu frontowego. Warszawa 1980.
- Przeperski M., Sasanka P. (red.) (2019). Nie tylko *Po Prostu*. Prasa w dobie odwilży 1955–1958. Warszawa.
- Sokół Z. (1998). Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995. Rzeszów.
- Wodniak K. (2004). Współczesna prasa kobieca a sprawy książki: treści literackie w czasopismach. *Przyjaciółka, Twój Styl, Cienie i Blaski*. Warszawa.

STRESZCZENIE

Plakat jest jedną z form graficznej sztuki użytkowej, której zasadniczym celem jest propagowanie lub popularyzowanie, informowanie o różnorodnych sferach życia społecznego. Każda dziedzina aktywności człowieka posiada plakaty jej dotyczące. Nie inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku prasy codziennej (dzienników), jak również innych wydawnictw periodycznych, takich jak tygodniki, miesięczniki itp. Plakaty, czyli tzw. „sztuka

ulicy”, powstawały na zamówienie wydawnictw prasowych czy też poszczególnych redakcji. W kontekście szeroko rozumianej prasy plakaty ją reklamujące, propagujące nabierają szczególnego znaczenia. Z samego założenia prasa, zwłaszcza ta codzienna, sama w sobie stanowi element propagandy, czy to państwowej, czyli rządowej, czy też np. partyjnej. Niemal identyczne założenie przyświeca plakatom.

Znajdująca się w warszawskim Muzeum Niepodległości kolekcja plakatów, która stanowi podstawę niniejszego opracowania, liczy ponad 8000 pozycji. W tym zbiorze prace dotyczące interesującego nas tematu to 125 tytułów. Powstały one na przestrzeni ponad 40 lat. Najstarszy pochodzi z roku 1948, a ostatni, czyli najmłodszy, powstał w 1989 roku. Tak znaczną liczbę oraz rozpiętość czasową w zakresie ich powstawania można uznać za reprezentatywną dla całości tego zagadnienia. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że wiele spośród nich powstało w pracowniach najlepszych polskich grafików. Wśród nich nie zabrakło tych najbardziej znamienitych, zaliczanych do twórców i kontynuatorów tzw. Polskiej Szkoły Plakatu. Przygotowane opracowanie niewątpliwie nie wyczerpuje tematu, jednak może ono stanowić punkt wyjścia do dalszych badań i analiz tego zagadnienia. Do chwili obecnej ta grupa tematyczna w zakresie sztuki plakatu była najczęściej umiejscawiana w grupie plakatów społeczno-politycznych. Nadszedł chyba jednak czas, by ten zakres tematyczny doczekał się własnych opracowań monograficznych.

Słowa kluczowe: plakat polski 1948–1989, Polska Szkoła Plakatu, prasa partyjna, prasa branżowa, prasa młodzieżowa i studencka, Dni Oświaty Książki i Prasy, prasa historyczna

